

TIIA KÄHÄRÄ

Monikielinen väitöskirja muistelun teemasta Bo Carpelanin myöhäistuotannossa

Nanny Jolma 2021: Muisteleva minäkerronta Bo Carpelanin myöhäisromaaneissa. Tampereen yliopiston väitöskirjat 397. Tampere: Tampereen yliopisto. 168 s.

Viime vuosina artikkeliväitöskirjat ovat alkaneet yleistyä myös kirjallisuustieteissä, ja näistä eräs onnistunut esimerkki on Nanny Jolman viime vuonna tarkastettu väitöskirja *Muisteleva minäkerronta Bo Carpelanin myöhäisromaaneissa* (2021). Jolman väitöskirja koostuu neljästä vertaisarvioidusta artikkelista sekä artikkeleiden teoreettisia lähtökohtia tarkemmin avaavasta johdannosta. Tutkimus tarkastelee, miten muistelu Carpelanin teoksissa esitetään ja tematisoidaan kerronnan keinojen, metaforisten rakenteiden ja muiden kielen piirteiden kautta.

Väitöskirjan artikkeleita yhdistää muistelun teeman käsittely, jota kukin artikkeleista lähestyy erilaisesta teoreettisesta ja metodologisesta lähtökohdasta. Vaikka ratkaisu jättää vain artikkelin verran tilaa kunkin näkökulman analyysille, eri tutkimusperinteitä hyödyntävät näkökulmat valottavat monipuolisesti muistelun näkymistä Carpelanin myöhäistuotannon kerronnallisissa ja kielellisissä piirteissä, ja tämä selkeästi rajattu aihe käsitelläänkin väitöskirjassa kattavasti.

Kun artikkeleita yhdistävä tekijä on teema, yhtenäisen johdannon kirjoittaminen eri teoreettisia lähtökohtia yhdistäen voi olla vaikeaa, mutta Jolma onnistuu tehtävässä erinomaisesti. Vaikka eri teoriat kulkevatkin johdannossa enemmän peräkkäin kuin lomittain, Jolma yhdistää ne kaikki luontevasti muistelun teemaan tai muistelevan minäkerronnan piirteiksi. Kirkas ja selkeästi rajattu näkökulma antaa artikkeliväitöskirjan suppeassa muodossa yllättävän hyvin tilaa teoreettisten lähtökohtien, metodien ja käsitteiden tutkimustaustan avaamiselle ja keskustelulle muun tutkimuksen kanssa. Johdannossa määritellään myös väitöskirjan otsikossa mainittu muisteleva minäkerronta, joka jää kuitenkin kokonaisuudessa – niin johdannossa kuin artikkeleissa – ennako-odotuksia vähemmälle huomiolle, sillä yksikään artikkeleista ei keskity muistelevaan minäkerrontaan käsitteenä tai käytä suoraan sitä narratologisen analyysin välineenä.

Ensimmäisessä artikkelissa ”Between now and then. The experience of time in Bo Carpelan’s novels *Urwind* and *Berg*” (teoksessa *Voicing Bo Carpelan: Urwind’s Dialogic Possibilities*, 2019) Jolma analysoi subjektiivista ajan kokemista klassisen narratologian ja kognitiivisen kertomuksentutkimuksen käsitteiden avulla nojautuen Dorrit Cohnin ja Monika Fludernikin tutkimuksiin. Analyysi keskittyy kertovan ja kokevan minän väliseen vaihteluun sekä aikakäsitystä kuvaaviin motiiveihin kahdessa Carpelanin romaanissa. Jolma soveltaa teorioita luontevasti, mutta analyysi perustuu melko suppeasti vain pariin yksittäiseen katkelmaan kummastakin romaanista. Keskittyminen vain yhteen romaaniin tai motiivianalyysin jättäminen pois olisi voinut antaa tilaa tarkemmalle ja useammalla analyysiesimerkillä

argumentoidulle kerronnan analyysille ja esimerkiksi muistelevan minäkerronnan kerronnallisten piirteiden tarkemmalle havainnollistamiselle.

Toisen artikkelin ”Muistojen arkisto ja muistelun kertomus. Muuntuva arkistometafora Bo Carpelanin romaanissa *Blad ur höstens arkiv*” (teoksessa *In Search of Meaning: Literary, Linguistic, and Translational Approaches to Communication*, 2018) metodologisena lähtökohtana on kognitiivinen metaforateoria, jota Jolma täydentää soveltamalla Mikko Turusen muotoilemaa semanttisen yhteisalueen mallia. Artikkelissa Jolma analysoi oivaltavasti ja kattavasti Carpelanin romaanin muistiarkistometaforia ja suhteuttaa niitä viimeaikaiseen monitieteiseen muistitutkimukseen.

Kolmas artikkeli ”’As If There Was No Fear’. Exploring the Nostalgic Narrative in Bo Carpelan’s Novel *Berg*” (*Humanities* vol 7, 2018) käsittelee romaanien kerronnan nostalgiaa tuottavia piirteitä. Artikkelissa kiinnostavaa on nostalgisen tekstin määrittely oletetun lukijan tunnevaikutuksen kautta tekstinä, jonka kerronnalliset strategiat herättävät lukijassa nostalgian kokemusta.

Väitöskirjan neljännessä artikkelissa ”Det groteska och öppenhetes poetik i Bo Carpelan’s roman *Benjamins bok*” (*Historiska och litteraturhistoriska studier* 93, 2018) Jolma analysoi groteskin kuvastoa ja pohtii, miten groteskit piirteet suhtautuvat Carpelanin avonaisuuden poetiikkaan. Artikkelin vaikutus ensinäkemältä kokonaisuudesta hieman irrallisena, sillä sen tutkimuskysymykset eivät liity suoraan muistelun teemaan. Se avaa kuitenkin oivaltavasti aiemmassa tutkimuksessa vähemmän huomioituja groteskin piirteitä, joiden Jolma osoittaa olevan keskeisiä päähenkilön subjektiivisessa kokemuksessa omasta menneisyydestä.

Jolma kirjoittaa selkeästi ja havainnollisesti sekä keskusteleekin luontevasti aiemman tutkimuksen kanssa. Artikkelien näkökulmia ja teoreettisia lähtökohtia – klassisen ja kognitiivisen narratologian välineet kertovan ja kokevan minän tarkastelussa, kognitiivinen metaforateoria, nostalgia ja groteski – on kirjallisuudentutkimuksessa aiemmin tutkittu ja hyödynnetty runsaasti. Väitöskirjan ansio onkin näiden tuttuun ja paljon käytettyjen käsitteiden ja metodien selkeässä ja tiiviissä taustoittamisessa.

Bo Carpelanin tuotannosta on aiemmin tehty kaksi väitöskirjaa: Anna Hollstenin *Ei kattoa, ei seinä. Näkökulmia Bo Carpelanin kirjallisuuskäsitykseen* (2004) ja Jan Hellgrenin *Det osynligas arkitektur. Om rumsligheten i Bo Carpelans författarskap* (2009). Jolma tekee eroa oman tutkimuksensa kertomuksentutkimuksen näkökulman ja aiempien tutkimusten sisältömaattisen analyysiin ja kirjallisuuskäsityksen tarkastelun välillä. Korostettu eronteko juuri näihin kahteen aiemman tutkimuksen piirteeseen tuntuu retorisesti hieman keinotekoiselta, kun tässäkin väitöskirjassa on teemaattinen lähtökohta ja jokaisessa artikkelissa sivutaan myös Carpelanin avonaisuuden poetiikkaa. Selkeästi omanlainen uusi näkökulma Carpelanin tuotantoon onkin ennen kaikkea kertomuksentutkimus teoreettisena lähtökohtana, joka korostuu erityisesti ensimmäisessä artikkelissa keskeisenä metodina mutta näkyy myös muiden artikkeleiden taustalla. Lisäksi groteskit piirteet ja käsittemetaforiin keskittyminen laajentavat kiinnostavasti aiempaa Carpelan-tutkimusta.

Artikkeliväitöskirjan muodon takia kokonaisuudessa on jonkin verran toistoa ja erityisesti analyysin määrä jää monografioita huomattavasti

niukemmaksi, minkä vuoksi tekstianalyysillä on vaikeampi perustella kattavasti väitteitä Carpelanin tuotantoa laajemmin kuvaavista piirteisistä. Tästä huolimatta Jolma on osannut hyödyntää artikkeliväitöskirjan rakennetta ansiokkaasti. Väitöskirja etenee selkeästi ja hallitusti, ja artikkeleita yhdistävä näkökulma pysyy kirkkaasti esillä kaikissa artikkeleissa, mikä muodostaa väitöskirjasta eheän kokonaisuuden.

Artikkeliväitöskirja muotona tarjoaa hienon mahdollisuuden kirjoittaa väitöskirja useammalla kuin yhdellä kielellä, mikä tuntuu erityisen olennaiselta, kun tutkimuskohteena on suomenruotsalaisen kirjailijan teokset. Jolman väitöskirja koostuukin kahdesta englanninkielisestä, yhdestä suomenkielisestä ja yhdestä ruotsinkielisestä artikkelista, joista ruotsinkielinen on Anna Biströmin kääntämä. Eri kielillä julkaisu mahdollistaa tutkimuksen saatavuuden eri maissa ja eri kielialueella ja voi tukea myös tutkijan uran jatkon monipuolisia mahdollisuuksia.

Kirjoittaja

Tiia Kähärä, FM, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto, tiia.kahara@helsinki.fi

